

Vážený pane premiére, vážení přátelé, milí hosté,

je mi ctí Vás všechny přivítat zde v tomto nádherném prostředí, při zahájení mezinárodní konference pořádané naším Ústavem pro studium totalitních režimů, týkající se tak závažného tématu, jakým je legitimita, formy a konkrétní projevy odboje a odporu proti komunistické totalitní moci.

Jak všichni dobře víme, jde o téma velmi citlivé, které má v našich postkomunistických podmínkách, s odstupem pouhých několika desítek let stále ještě určitou morálně politickou dimenzi. Jsem pochopitelně rád, že v posledních měsících či letech se v české společnosti rozproudila vážná, i když někdy mediálně povrchní diskuse o situaci v Československu na přelomu čtyřicátých a padesátých let. Tato diskuse však stále ještě spíše předbíhá výsledky výzkumu, který byl systematicky a v širší míře zahájen až po zřízení našeho Ústavu a Archivu bezpečnostních složek a po stanovení jejich priorit.

Pro naše kolegy z Polska, při vědomí jejich badatelských výsledků, Německa a stavu poznání o revoluci z roku 1953, Maďarsku o roku 1956, publikačních počínů v Rumunsku, pobaltských zemích, či Slovinsku bude náš diskurs možná těžko pochopitelný. Ve všech zmíněných zemích trpících pod komunistickou totalitní mocí totiž po druhé světové válce působil rozsáhlý ozbrojený odpor, odpor vesnických partyzánských či odbojových městských skupin, jehož legitimitu boje se zbraní v ruce nezpochybnil ani fakt, že byl v polovině padesátých let či krátce poté v celé střední a východní Evropě násilně potlačen.

V České republice se diskuse o odporu se zbraní v ruce zdánlivě zploštila na diskusi o činnosti skupiny bratří Mašínů. Tento stav si nezaslouží ani Josef či Radek Mašínovi, jejich spolubojovníci či rodiny pozůstalých, ale ani česká historiografie. Pod nánosem času jsou z valné části ukryta fakta o působení stovek či tisíců dalších Čechů a Slováků, kteří se proti čsl. komunismu postavili se zbraní v ruce stejně jako bratři Mašínové a jejich přátelé. Prozatím se málokdo věnuje specifickým historickým, ale třeba i geografickým podmínkám v Československu, které výrazně ovlivňovaly vůli Čechů, Slováků a dalších národnosti k odporu.

Vím, že naši kolegové v Polsku, Rumunsku, Pobaltí, ale například i na Ukrajině, nemusí před veřejností obhajovat historický fakt, že zde byly relevantní důvody, proč se proti krvavé komunistické moci postavit se zbraní v ruce. Že šlo o legitimní postoj zástupců rozličných společenských vrstev - dělníků, vojáků, sedláků, inteligence, příslušníků zakázaných politických stran, skautů ad. reagujících na zcela konkrétní represivní kroky totalitní moci realizované v intencích tzv. třídního boje.

Není možné vnímat a hodnotit aktivity příslušníků třetího odboje samy o sobě, bez znalosti dobových reálií, situace uvnitř komunistické moci, a to jak v centru tak i v regionech. Vždy šlo o reakci na faktické kroky komunistické moci, vyhocenou propagandou počínaje, politickými procesy, zavíráním do vězení, mučením a popravami konče. Nemluvě o ideových východiscích druhého protinacistického odboje výrazně ovlivňujících i odboj třetí.

V českých – a možno říci i slovenských – podmínkách se stále ještě potýkáme s rezidui komunistické propagandy, s faktorem, že politická policie ruku v roce s propagandistickým aparátem (včetně historiků) po dlouhá desetiletí deformovala pohled na příslušníky odboje a odporu. Bagatelizace jejich činnosti, motivů, kriminalizace, utajení a nepřístupnost primárních (zabavené originální dokumenty, letáky, korespondence, zbraně) i sekundárních (výsledky, agenturní zprávy) historických pramenů. To jsou asi hlavní předlistopadové faktory současné situace. Mezi ty polistopadové patří další nesmyslné utajování archivních dokumentů, malá míra zpracovanosti archivních fondů a sbírek, odchod přímých svědků, nezáměr či nevěle příslušných akademických institucí, plochá medializace a politizace.

To vše se ale postupně mění. První výsledky našeho společného historického výzkumu jsou zde. Proto jsme se zde sešli v tak reprezentativním složení. Věřím, že tato konference bude prvním krokem iniciujícím tolik potřebnou mezinárodní spolupráci, která umožní komparovat formy a metody odporu a odboje v celé střední a východní Evropě. Věřím, že tento proces bude stejně úspěšný, jako naše další projekty zahájené během předsednictví České republiky při Radě Evropské unie, mezi které zahrnuji i nedávné slyšení v Evropském parlamentu, kdy jsme ve spolupráci s Úřadem vlády České republiky a resortem vicepremiéra pro evropské záležitosti dosáhli všeobecné shody k zahájení procesu vytvoření evropské platformy (instituce) pro výzkum a překonávání reziduí totalitních režimů v celoevropském měřítku.

Děkuji Vám za pozornost